

ESIMESI KOHTUMISI LAULVA ŠVEJGIGA

6. m. 154, 2. VII 1963. a.

Head raamatut võetakse kätte rohkem kui kord ja ta huvitab ikka. Tihti peituvad temas ka ended uute teoste loomiseks teistel kunstialadel. Tšehhi kirjaniku Jaroslav Hašeki romaan «Vahva sõdur Švej» ongi üks sellistest.

Tallinlastel avanes nüüd võimalus kohtuda Hašeki kangelastega ooperilaval. «Estonia» teatri mängukavas on nõukogude helilooja Antonio Spadavecchia satiiriline ooper, mis samuti «Vahva sõduri Šveji» nime kannab.

Ooperilibretol on, teadagi, märksa kitsamad piirid ja säärasest ulatuslikust romaanist nagu Hašeki «Švej» suudab ta mahutada vaid väikese osa. Libretist J. Keller oli teinud valiku raamatu esimesest osast ja kahtlemata õigesti talitanud. See aitab ooperi süzeelist joont tugevdada.

Eesriide avanedes kohtume Švejgiga tema arm-
sas «Karika» kõrtsis, saame teada «koletust mõrt-
sukatööst», mis «armastatud» ertshertsog Ferdinandi hauda viis. Järgnevates piltides teeme kaasa vahva sõduri eksirännakud mööda kohtu-uurijaid, psühhiaatrite komisjone ja sõjaväehaiglat. Pärast ebaõnnestunud tehingut üleleitnant Lukáši koeraga saadame ta aga lõpuks sõjaväljale.

Tegevust ja tegelasi ooperi jaoks pakuvad need katkendid veel küll ja küll ning üksikud pildid ja episoodid vahelduvad lausa kinoliku kiirusega. Karakterid on Hašeki raamatuga võrreldes muidugi

märksa lakoonilisemad. Nad on tüüpilised, kuid nõuavad hästi detailset, hoolikat väljamängimist, et ka ooperilaval usutavaks ja eredaiks jääda.

Siinjuures tahaks pisut vaielda J. Kelleriga, kes oma libreto puhtakujulisele muusikalavastusele kirjutas. Hašeki raamatu dialoogide mahlakust arvestades oleks võinud ooperisse ka muusikata teksti sisse tuua. Üksikuid vihjeid sellele lavastuses ju on. Raamatu omapära oleks sellega veelgi rohkem edasi antud, tegelased aga nii mõnegi tabava joonega rikastunud.

Kuid lähtume nüüd muusikast. Algab avamäng. Esimesed akordid meenutavad neid pisut plärisevaid helisid, mida lapsed suupillil mängides tekitavad. Sellega oleks nagu öeldud, et kõike, mida siin tõsise näoga lauldakse, ei maksa seepärast tõsiselt võtta. Ja see on juba esimene väga «šveigilik joon».

Järgneb uljas, tšehhipärane teema: sõdurite naljalaul «Siis kui läksid sõd-
ta härrad ohvitserid». Švejki laulab seda esmakordselt «Karika» kõrtsis mõnuses seltskonnas istudes (ka edaspidises arengus saadab see vahvat sõdurit). Vaskpillidel orkestris, eriti aga tuubal on üsna omamoodi sõna kaasa rääkida. Siin ja seal kõlab mõni hästi jultunud «vale-
noot» sekka. Eks need Švejgi ütlemsed ole teada...

See põgus lõik ooperist aidaku kinnitada üldistust:

«Švej» on muusikas hästi tabatud. Ta on värvikas, rahvalik, elurõõmus, parajal määral satiiripärane, eredalt karakterne. Ning vaatamata miinus-
punktidele, mida libreto osas täheldada võis, on üldmul-

Spadavecchia ooperpamflett on rahvalikku väljendust kasutades karakteritükk. Lauljale ei pakuta siin kenasti väljapeetud soloetteasteid ja duette «rohke laulmise ja vähese mänguga», vaid pi-

Kalju Karask Švejgina

je ooperist hea ja värske. Nõukogude kaasaegse koomilise ooperi seni napis nimekirjas kujutab ta hinnatavat teost ja «Estonia» talitas seda kavasse võttes hästi.

Lavastuses (Udo Väljaots) on eeskätt tunda püüdu stampidevaba, «mitteooperliku» esinemise poole, milles oleks rohkem elu ja vähem poosi. Etenduses on tempot ja hoogu. Kirill Raudsepp on suutnud orkestri päris kindlalt ja puhtalt kõlama panna. Spadavecchia leidlikult, hea huumoritundega kirjutatud orkestripartiid on ju küllalt raske mängida. Antud lavastuse hoolikas ettevalmistus aitab aga orkestri esinemiskultuuri tunduvalt tõsta. Tõsi küll,

5. ja 8. pildi massistseenides kipub vana viga, lauljate katmine, jälle nagu võimust võtma, kuid siin on omajagu süüd ka liiga tusedal orkestratsioonil.

gem vastupidist. Vokaalne materjal ooperis on otseselt välja kasvanud raamatutegelaste kõneviisist. Üksikud repliigid liiguvad esinejalt esinejale, sinna sekka elavaid ansambleid ning pikemaid-lühemaid mõttemõlgutusi. Ja harva saab laulja end puhtsüdamlikult väljendada, sest pisike satiirikurat istub lausa iga noodi all.

Kõige vastutusrikkam osa langeb muidugi Švejgile, kes kannab kogu etendust selle algusest lõpuni. See on mitmekesine ja raske osa.

Švejki on Austria-Ungari keisririigi kõige «truualamilikum» kodanik. Ta on tõrkumata nõus vanglas ja hullumajas istuma ning haiglas vaevlema, «kui aga armulisel keisrihärjal sellest kasu on». «Švejki, teie olete idiot» — nii iseloomustavad teda mõnedki. Švejki on ka sellega lahkest nõus, kuid annab mõista, et naeruväärseid on just need, kes teda idioodiks söimavad. «Estonia» laval mõjub üsna ehtsa Švejgina praegu Kalju Karask. Ta on suutnud ta-

bada kõige vajalikumat selles osas — seestmist siirust. Kalju Karaski edusammudest kõneleb ühtlane ja terviklik esinemine. On tunda, et ta ooperilavaga järjest tugevamini kokku kasvab. Säärane tore karakterosa nagu Švejki on aidanud Karaskil endist draamanäitlejat praeguse ooperilauljaga ühte sulatada.

Välisem ja pealiskaudsem tundub eelmisega võrreldes Heino Otto Švejki. Nähtud etendusel kohtasime küll lõbusat võllarootsa ja irvhammast, aga leebe naeratusega kavalast arutlejast jäi nagu puudu.

Ooperi ülejäänud tegelasi on palju — üle kahekümne. Mõnes teises lavastuses paigutaks enamiku osadest pisirollide kategooriasse. Siin aga neid ei esine. Selle asemel on pikk galerii omamoodi lavalisi karikatuure, kes kõik kannavad ühist satiirideed.

Kõige enam rõõmustas nende seas Elsa Maasik Švejki korteriperenaise proua Müllerovana. Säärast elulist piasjadeni

lääbimõeldud osa näeb ooperilaval harva. Proua Müllerovana jaoks ei eksisteerinud midagi muud kui ainult pan Švejki, kes kuidagi ei tahtnud aru saada, kui hirmus asi see reuma on.

Tabavaid tüüpe andsid ka Viktor Gurjev välipreester Otto Katzina, Il-lart Orav üleleitnant Lu-
kašina, Veera Nelus ja Jelena Solovjova kergemeelse Katy Wendlerina, Ervin Kärvet politseilagent Bretschneiderina, Linda Selis-temärgi paruness von Botzenheimina. Kõigi nende puhul sulasid ühtsesse tervikusse karakterne hääletämber ja hoiak, grimm ja kostüüm.

Siiani oli peamiselt juttu lavastuse eredamatest muljetest. Kui aga tervikule mõelda, tahaks siin ja seal veel mõningaid viimistlusi näha. Paljud lauljad ei ole veel suutnud muusikarütmi kapriisidega harjuda, sageli tuleb ette nähtavat «kontaktiotsimist» orkestriga. Nii mõnigi esineja ei tunneta veel oma osa.

Vilma Paalma